

Włodzimierz Olszewski
Rzecznik Interesu Publicznego

**INFORMACJA
RZECZNIKA INTERESU PUBLICZNEGO
O DZIAŁALNOŚCI W 2006 ROKU**

SPIS TREŚCI:

1. WSTĘP.....	3
2. ANALIZA OŚWIADCZEŃ LUSTRACYJNYCH I ICH PUBLIKACJE.....	10
3. SKŁADANIE WNIOSKÓW O WSZCZĘCIE POSTĘPOWANIA LUSTRACYJNEGO	13
4. ORZECZNICTWO SĄDÓW W SPRAWACH LUSTRACYJNYCH WSZCZĘTYCH NA WNIOSEK RZECZNIKA (DANE STATYSTYCZNE)	19
5. POSTĘPOWANIE LUSTRACYJNE W SPRAWACH OSÓB WYSTĘPUJĄCYCH DO SĄDU APELACYJNEGO O TZW. AUTOLUSTRACJĘ	22
6. INFORMOWANIE PRZEZ RZECZNIKA ORGANÓW POZASĄDOWYCH O NIEWYWIĄZYWANIU SIĘ PRZEZ NIE Z OBOWIĄZKÓW NAŁOŻONYCH W USTAWIE LUSTRACYJNEJ	23
7. PROBLEMATYKA FINANSOWA BIURA RZECZNIKA INTERESU PUBLICZNEGO	24
8. WNIOSKI	27

1. WSTĘP

Rok 2006 był w działalności Rzecznika Interesu Publicznego kolejnym drugim, a zarazem ostatnim z zagwarantowanej ustawą sześcioletniej kadencji. Pierwsze zwiastuny czekającej ten urząd likwidacji pojawiły się późną jesienią 2005 r. W związku z tym od samego początku nowego roku dało się zauważyć poczucie niepewności co do dalszych losów pracowników oraz realnego zagrożenia utraty pracy. Wynikało to także z pojawiających się coraz częściej wypowiedzi i publikacji wieszczący rychły koniec instytucji Rzecznika. Ta atmosfera nie mogła pozostać bez wpływu na funkcjonowanie Biura Rzecznika Interesu Publicznego. Objawiło się to w szczególności poprzez rezygnację z pracy pracowników merytorycznych, zatrudnionych w Zespole Informacji i Analiz, którego zadaniem jest między innymi analizowanie oświadczeń lustracyjnych oraz materiałów udostępnianych przez Instytut Pamięci Narodowej, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencję Wywiadu, Wojskowe Służby Informacyjne i inne instytucje wymienione w art. 31 ustawy z dnia 11 kwietnia 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944-1990 osób pełniących funkcje publiczne, a nadto współpraca z tymi organami i instytucjami w zakresie zbierania materiałów, dokumentów i informacji niezbędnych do realizacji zadań Rzecznika.

Rezygnowali z pracy według kolejności:

5 stycznia 2006 r. – główny specjalista

30 marca 2006 r. – główny specjalista

16 czerwca 2006 r. – główny specjalista (przejsie na emeryturę)

30 czerwca 2006 r. – dyrektor Biura RIP

24 lipca 2006 r. – główny specjalista

31 lipca 2006 r. – starszy inspektor

30 września 2006 r. – dyrektor Biura RIP

30 września 2006 r. – starszy inspektor

31 grudnia 2006 r. – główny specjalista

Tak więc w okresie minionego roku z liczącego na jego początku dwudziestu czterech pracowników Zespołu Informacji i Analiz odeszło z pracy łącznie dziewięć osób. W tym okresie uzupełniono jego skład o jedną osobę przeniesioną z Kancelarii Głównej oraz jedną przyjętą do pracy na stanowisko głównego specjalisty.

Ponadto zatrudniono na powstały w Kancelarii Głównej wakat jedną osobę.

W przypadku przyjęcia do pracy wymienionych wyżej dwóch pracowników czas trwania przewidzianych w ustawie z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych postępowań sprawdzających, prowadzonych przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, zakończonych wydaniem poświadczeń bezpieczeństwa, wynosił po kilka miesięcy, a dokładniej w jednym przypadku od 8 maja do 19 września 2006 r., zaś w drugim od 5 lipca do 11 października 2006 r.

Innym zjawiskiem w najwyższym stopniu utrudniającym prawidłowe wykonywanie przez Rzecznika Interesu Publicznego zadań ustawowych było radykalne pogorszenie współpracy Instytutu Pamięci Narodowej z Rzecznikiem. Zgodnie z treścią art. 31 ust. 1 ustawy lustracyjnej Prezes Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu udziela Rzecznikowi pomocy w realizacji jego zadań, między innymi jak wynika z art. 17d ust. 1 pkt. 2 wyżej wymienionej ustawy, polegających na zbieraniu informacji niezbędnych do prawidłowej oceny oświadczeń.

Informacje te uzyskiwane są poprzez odpowiedzi na kierowane do IPN zapytania dotyczące znajdujących się w zasobach archiwalnych materiałów odnoszących się do osób objętych tymi zapytaniami.

Każde zapytanie obejmuje dwadzieścia pięć nazwisk osób, których oświadczenia są objęte czynnościami sprawdzającymi.

Niżej przedstawiona tabela obrazuje stan realizacji odpowiedzi IPN na zapytania Rzecznika skierowane w 2006 r.:

Data wysłania	Data odpowiedzi z IPN
20.01.2006	25.05.2006; 29.06.2006;
20.01.2006	31.05.2006; 10.07.2006;
20.01.2006	28.11.2006;
20.01.2006	30.05.2006; 29.06.2006; 05.07.2006; 16.08.2006;
20.01.2006	31.05.2006;
20.01.2006	28.11.2006;
20.01.2006	5.06.2006; 29.06.2006;
20.01.2006	30.05.2006; 10.07.2006;
20.01.2006	17.11.2006;
20.01.2006	31.05.2006; 05.07.2006;
20.01.2006	1.06.2006; 10.07.2006;
25.01.2006	26.06.2006; 28.07.2006;
25.01.2006	6.06.2006; 05.07.2006;
25.01.2006	7.06.2006; 10.07.2006;
25.01.2006	28.06.2006; 28.07.2006;
27.01.2006	18.07.2006;
27.01.2006	6.06.2006; 10.07.2006;
31.01.2006	26.06.2006;
31.01.2006	12.06.2006; 21.07.2006;
31.01.2006	4.07.2006;
31.01.2006	4.07.2006;
31.01.2006	14.06.2006;
10.02.2006	27.07.2006;
10.02.2006	31.07.2006;
10.02.2006	27.07.2006; 18.09.2006;
10.02.2006	31.07.2006;
10.02.2006	17.11.2006;
10.02.2006	2.08.2006;
16.02.2006	17.11.2006;
16.02.2006	4.08.2006;
16.02.2006	17.11.2006;
16.02.2006	
16.02.2006	4.08.2006;
16.02.2006	
20.02.2006	

20.02.2006	
20.02.2006	
20.02.2006	
27.02.2006	
27.02.2006	
27.02.2006	
27.02.2006	
27.02.2006	
27.02.2006	
06.03.2006	
06.03.2006	
20.03.2006	
20.03.2006	
20.03.2006	
20.03.2006	
30.03.2006	
30.03.2006	
30.03.2006	
30.03.2006	
30.03.2006	
30.03.2006	
30.03.2006	
30.03.2006	
30.03.2006	
07.04.2006	
07.04.2006	
07.04.2006	
07.04.2006	
20.04.2006	
20.04.2006	
20.04.2006	
20.04.2006	
20.04.2006	
28.04.2006	
28.04.2006	
28.04.2006	
28.04.2006	

27.07.2006	
27.07.2006	
27.07.2006	
27.07.2006	
31.07.2006	
31.07.2006	
31.07.2006	
04.08.2006	
04.08.2006	
04.08.2006	
04.08.2006	
06.08.2006	
06.08.2006	
06.08.2006	
06.08.2006	
04.10.2006	
04.10.2006	
04.10.2006	
04.10.2006	
04.10.2006	
04.10.2006	
17.10.2006	
17.10.2006	
17.10.2006	
17.10.2006	
17.10.2006	
30.11.2006	
30.11.2006	
30.11.2006	
19.12.2006	

Z powyższych danych wynika więc, że na zapytania Rzecznika, obejmujące 3425 oświadczeń lustracyjnych, otrzymano odpowiedzi dotyczące zaledwie 776 osób, co stanowi 23% ogólnej liczby oświadczeń objętych zapytaniami. Czas realizacji wynosił od czterech do dziesięciu

miesiący, przy czym ostatnia odpowiedź udzielona została w dniu 20 listopada 2006 r. na zapytanie wysłane 15 maja 2006 r. W skrajnych przypadkach zdarzało się, że np. na zapytanie wysłane do IPN w dniu 20 stycznia 2006 r. odpowiedź uzyskano dopiero w dniu 17 listopada 2006 r. i w tym też dniu otrzymano odpowiedzi na pytania skierowane do IPN w dniach 10 i 16 lutego 2006 r.

Przytoczone informacje wskazują więc jednoznacznie na zaniechanie jakiejkolwiek współpracy Instytutu Pamięci Narodowej z Rzecznikiem Interesu Publicznego w zakresie ustawowych zadań Instytutu związanych z lustracją.

2. ANALIZA OŚWIADCZEŃ LUSTRACYJNYCH I ICH PUBLIKACJE

2.1. W 2006 r. Biuro Rzecznika Interesu Publicznego otrzymało z Sądu Apelacyjnego w Warszawie V Wydział Lustracyjny 425 kserokopii oświadczeń lustracyjnych do analizy. Wśród nich były zaledwie 2 takie, w których składający oświadczenia przyznali fakt związków ze służbami specjalnymi PRL.

Obie te osoby złożyły oświadczenia Ministrowi Sprawiedliwości z racji ich ubiegania się o wpis na listę adwokatów (art. 7 ust. 1 pkt. 10a).

Obie te osoby oświadczyły, iż służyły w organach bezpieczeństwa państwa.

2.2.1. W myśl art. 11 ust. 1 ustawy lustracyjnej treść oświadczenia osoby zobowiązanej do jego złożenia, a stwierdzającego fakt pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z tymi organami podaje niezwłocznie do publicznej wiadomości w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej „Monitor Polski” organ, któremu oświadczenie zostało złożone.

W odniesieniu do obu wspomnianych osób, które w oświadczeniach lustracyjnych złożonych w 2006 r. przyznały się do związków z organami bezpieczeństwa państwa, ich oświadczenia podane zostały do publicznej wiadomości. Uczynił to w obu przypadkach Minister Sprawiedliwości.

2.2.2. Publikowanie osób w „Monitorze Polskim” z mocy ustawy lustracyjnej jest możliwe nie tylko w trybie art. 11 ust. 1, ale także i art. 28 oraz art. 40 ust. 3 tej ustawy. Wyżej wymieniony art. 28 stanowi, że prawomocne orzeczenie sądu, stwierdzające niezgodność z prawdą oświadczenia osoby lustrowanej, podaje się niezwłocznie do publicznej wiadomości w „Monitorze Polskim” w przypadku, gdy: nie wniesiono kasacji w terminie przewidzianym dla stron, kasację pozostawiono bez rozpoznania lub kasację oddalono. Na podstawie tego przepisu ustawy lustracyjnej Prezes Sądu Apelacyjnego w Warszawie podał do publicznej wiadomości w „Monitorze Polskim” w 2006 r. prawomocne orzeczenia

Sądu stwierdzające niezgodność z prawdą oświadczeń złożonych przez 9 osób poddanych lustracji, które albo nie wniosły kasacji, albo też ich kasacje zostały przez Sąd Najwyższy oddalone. Wśród tych 9 osób było 2 posłów, 1 wyższy urzędnik państwowy, 1 pracownik mediów, 2 prokuratorów w stanie spoczynku oraz 3 adwokatów.

2.3.1. Analiza oświadczeń lustracyjnych to jedno z podstawowych zadań nałożonych przez ustawodawcę na Rzecznika. Analizą objęte są wszystkie oświadczenia złożone przez osoby pełniące funkcje publiczne, nawet i te, w których osoba składająca oświadczenie przyznała się do swoich związków z organami bezpieczeństwa PRL. Dzieje się tak dlatego, ponieważ ujawnione zostały i takie przypadki, kiedy składający oświadczenie przyznał się do pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa, ale zataił, że po ukończeniu pracy lub służby został tajnym, świadomym współpracownikiem tych organów względnie przyznanie się było bezpodstawne, bo złożyli je np. oficerowie rezerwy kontrwywiadu wojskowego, po rocznym – jako absolwenci szkół wyższych – przeszkoleniu, na które zostali skierowani w ramach obowiązku służby wojskowej.

2.3.2. W 2006 r. Rzecznik Interesu Publicznego skierował do organów wymienionych w ustawie lustracyjnej 137 zapytań obejmując nimi 3425 osób. Najistotniejsze dla procesu lustracyjnego są odpowiedzi uzyskiwane z Instytutu Pamięci Narodowej. Tych Biuro Rzecznika, o czym już wspomiano, otrzymało zaledwie co do 776 osób (23% ogółu). Miało to istotny wpływ na spowolnienie przeprowadzanych czynności sprawdzających.

2.4. Szczególną pozycję wśród analizowanych oświadczeń lustracyjnych stanowiły w okresie sprawozdawczym oświadczenia osób, które objęły w tym czasie kierownicze stanowiska państwowe, w szczególności sekretarzy stanu, podsekretarzy stanu, wojewodów i wicewojewodów.

Oświadczenia tych osób w łącznej liczbie 67 zostały potraktowane jako priorytetowe z uwagi na charakter pełnionych przez te osoby funkcji, zgodnie z art. 7 ust. 1 i 17da ustawy lustracyjnej.

Sporządzone i wysłane w 2006 r. zapytania objęły m.in. 29 sekretarzy i podsekretarzy stanu oraz 30 wojewodów i wicewojewodów. W okresie sprawozdawczym nie uzyskano z Instytutu Pamięci Narodowej odpowiedzi dotyczących 2 podsekretarzy stanu oraz 7 wojewodów i wicewojewodów na zapytanie wysłane przez Rzecznika 6 marca 2006 r., 1 wojewody na zapytanie z 30 marca 2006 r., 6 sekretarzy i podsekretarzy stanu oraz 4 wojewodów i wicewojewodów na zapytanie z 15 maja 2006 r., a także 1 wojewody na zapytanie z 30 listopada 2006 r.

3. SKŁADANIE WNIOSKÓW O WSZCZĘCIE POSTĘPOWANIA LUSTRACYJNEGO

3.1. Wśród zadań, jakie ustawodawca nałożył w ustawie lustracyjnej na Rzecznika i jego zastępców, wymienione zostało w art. 17d ust. 1 pkt 2 „składanie wniosków do Sądu o wszczęcie postępowania lustracyjnego”. Realizacja tego zadania jest ściśle związana z wypełnianiem przez Rzecznika dwóch innych zadań wymienionych w ustawie, a to: analiza oświadczeń wpływających do Sądu oraz zbieranie informacji niezbędnych do prawidłowej oceny tychże oświadczeń. W wykonaniu zadania polegającego na składaniu wniosków, Rzecznik i jego zastępcy wykorzystują przede wszystkim pozostały po byłych służbach specjalnych PRL i ocalały od zniszczenia materiał archiwalno-operacyjny, jak np.: teczki personalne i teczki pracy osobowych źródeł informacji, teczki spraw operacyjnych, zapisy ewidencji operacyjnej, tj. w dziennikach rejestracyjnych, archiwalnych i koordynacyjnych oraz w kartotekach. Ponadto – co ma istotne znaczenie – wykorzystują również osobowe źródła dowodowe, jakimi są byli funkcjonariusze służb specjalnych PRL, przesłuchiwani w charakterze świadków, a gdy do tego upoważniają zebrane dowody – od wejścia w życie noweli z dnia 15 lutego 2002 r. zmieniającej ustawę lustracyjną – odbierane są również wyjaśnienia od osób, co do których powstały wątpliwości w zakresie zgodności z prawdą ich oświadczeń lustracyjnych (art. 17db ust. 1).

3.2. W okresie sprawozdawczym z uprawnienia do składania wyjaśnień, zapisanego w art. 17db ust. 1 ustawy lustracyjnej, skorzystało 15 osób (nikt nie przesłał wyjaśnień na piśmie). 2 osoby ze swego uprawnienia nie skorzystały. Spośród osób poddanych w 2006 r. lustracji, które zdecydowały się składać wyjaśnienia, 1 osoba została przesłuchana w miejscu zamieszkania (Katowice) z uwagi na obiektywną niemożność jej stawiennictwa w siedzibie RIP. Z ogólnej liczby 17 osób wezwanych w 2006 r. do złożenia wyjaśnień, co do 11 osób Rzecznik i jego zastępcy złożyli wniosek o wszczęcie postępowania lustracyjnego (i takowe zostało wszczęte). Odnośnie do 3 osób stwierdzono brak podstaw do złożenia wniosku, a co do 3 osób Rzecznik do końca 2006 r. nie podjął jeszcze decyzji w przedmiocie złożenia takiego wniosku.

3.3. W roku 2006 Rzecznik oraz jego zastępcy w prowadzonych postępowaniach wyjaśniających wykorzystywali ustawową możliwość polegającą na przesłuchiwanie świadków (art. 17d ust. 2 ustawy). Przesłuchanych w tym charakterze zostało 45 osób (2 osoby nie stawiły się i zostały ponownie wezwane). W tej liczbie osób przesłuchanych 2 przesłuchano w miejscu ich zamieszkania (Lublin, Pszczyna).

3.4. W okresie sprawozdawczym nie wystąpiły sytuacje, w których Rzecznik mógłby złożyć doniesienia do organów ścigania o popełnieniu przez świadka przestępstwa z art. 233 § 1 kk, polegającego na zeznaniu nieprawdy lub zatajeniu prawdy w czasie składania zeznania mającego służyć za dowód w postępowaniu sądowym lub innym prowadzonym na podstawie ustawy (przestępstwo to zagrożone jest karą pozbawienia wolności do lat 3).

3.5. Ustawodawca upoważnił Rzecznika w zakresie zadań określonych w art. 17d ust. 1 pkt 2, tj. zbierania informacji niezbędnych do prawidłowej oceny oświadczeń, nie tylko do przesłuchiwanie świadków, ale również i do zasięgania opinii biegłych oraz dokonywania przeszukań (art. 17d ust. 2 ustawy lustracyjnej). W okresie sprawozdawczym Rzecznik w trzech przypadkach zasięgnął opinii biegłych z listy biegłych sądowych Sądu Okręgowego w Warszawie. W dwóch sprawach dotyczyła ona badania pisma ręcznego, w jednej – pisma maszynowego.

W okresie sprawozdawczym Rzecznik, podobnie jak w latach poprzednich, nie korzystał ze stworzonej przez ustawodawcę możliwości przeszukania, ponieważ potrzeba taka w prowadzonych postępowaniach wyjaśniających nie zachodziła.

3.6. Od dokonanej 18 czerwca 1998 r. zmiany pierwotnego brzmienia tekstu ustawy lustracyjnej wolą ustawodawcy było i jest nadal, aby Rzecznik w zakresie zbierania informacji niezbędnych do prawidłowej oceny oświadczeń mógł żądać nadesłania lub przedstawienia akt oraz dokumentów, a także udostępnienia mu wszelkich, łącznie z zawierającymi tajemnicę państwową, materiałów operacyjnych i archiwalnych – i z tych uprawnień Rzecznik korzystał w szerokim zakresie.

Analiza znajdującego się w Biurze Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN materiału archiwalnego, a więc akt, rejestrów, kartotek czy zapisów na nośnikach magnetycznych, wytworzonych w latach 1944-1990 przez byłe służby specjalne, stanowi jedną z podstawowych czynności wykonywanych przez pracowników pionu merytorycznego w Biurze Rzecznika. Zarówno szybkie ich dotarcie do zachowanych materiałów, jak też pewność, że Rzecznik jest profesjonalnie informowany o wszystkich przydatnych dla lustracji dokumentach, ma zasadniczy wpływ na sprawność i skuteczność postępowań prowadzonych przez Rzecznika.

W 2006 r. oczekiwanie na odpowiedzi z IPN, o czym już wspomniano, wydłużyło się i wynosiło od 4 do 10 miesięcy.

3.7. W 2006 r. Rzecznik złożył 15 wniosków o wszczęcie postępowania lustracyjnego. Objęto nimi: 10 sędziów (w tym członek Trybunału Stanu i sędzia w stanie spoczynku), 1 poseł, wicepremier oraz 3 adwokatów.

Wśród osób objętych w okresie sprawozdawczym wnioskami znalazło się 11 tajnych współpracowników, 1 kontakt operacyjny, 1 konsultant oraz 2 funkcjonariuszy pełniących służbę w byłych organach bezpieczeństwa państwa. Żadna z tych osób nie przyznała się w złożonym oświadczeniu do swoich związków z byłymi organami bezpieczeństwa państwa.

Wszystkie osoby, co do których Rzecznik wystąpił do Sądu z wnioskiem o wszczęcie postępowania lustracyjnego, zostały niezwłocznie, gdy to nastąpiło, o fakcie tym na piśmie przez niego zawiadomione.

3.8. Przesłanką, jaka obliguje Rzecznika do wystąpienia do Sądu z wnioskiem o wszczęcie postępowania lustracyjnego, jest już sama możliwość złożenia przez osobę podlegającą lustracji niezgodnego z prawdą oświadczenia (art. 18a ust. 1 ustawy lustracyjnej), rozumiana jako uzasadniona wątpliwość co do prawdziwości oświadczenia, o którym mowa w art. 6 ustawy z dnia 11 kwietnia 1997 r., osoby poddanej lustracji. Przed skierowaniem takiego wniosku Rzecznik Interesu Publicznego bada wszystkie elementy współpracy z organami bezpieczeństwa PRL, zdefiniowane w art. 4 ustawy lustracyjnej, którego interpretację przedstawił

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 10 listopada 1998 r. w sprawie K 39/97 (publ. OTK 1998/6/9). Należy podkreślić, że w żadnej ze spraw skierowanych w 2006 r. do Sądu Apelacyjnego V Wydział Lustracyjny w Warszawie Sąd ten z przyczyn merytorycznych nie odmówił wszczęcia postępowania, podzielając tym samym stanowisko Rzecznika Interesu Publicznego. Natomiast po wydaniu postanowienia o wszczęciu postępowania Sąd, procedując na rozprawie, musi udowodnić osobie poddanej lustracji, że złożyła ona niezgodne z prawdą oświadczenie lustracyjne, kierując się zasadami procesowymi określonymi w art. 4, 5 i 7 kpk w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej. W konsekwencji po przeprowadzeniu rozprawy Sąd wydaje orzeczenie stwierdzające fakt złożenia przez osobę lustrowaną niezgodnego z prawdą oświadczenia lub stwierdza, że oświadczenie było prawdziwe (art. 22 ust. 2 ustawy lustracyjnej). Stąd też, ponieważ inne są kryteria składania wniosków przez Rzecznika (uzasadniona wątpliwość), zaś inne przy wydaniu orzeczenia przez Sąd (pewność), nie powinno dziwić, że część wniosków kierowanych przez Rzecznika Interesu Publicznego nie skutkuje wydaniem orzeczenia stwierdzającego „kłamstwo lustracyjne”.

3.9. Badany w archiwach przez pracowników Biura Rzecznika w 2006 r. materiał operacyjny, wytworzony przez byłe służby specjalne, pozwolił na ustalenie, że w ewidencji operacyjnej tych służb, tj. w ich dziennikach rejestracyjnych, archiwalnych, koordynacyjnych lub w zbiorach kartotecznych znalazły się 3 osoby spośród pełniących aktualnie funkcje publiczne; wskutek braku innego rodzaju materiałów obecnie nie wydaje się możliwe wystąpienie w ich sprawie do Sądu.

Niejednokrotnie w gromadzonej dokumentacji archiwalnej występuje brak teczek personalnych i teczek pracy osobowych źródeł informacji, na skutek ich uprzedniego zniszczenia w schyłkowym okresie funkcjonowania SB. Zachowały się natomiast w części zapisy kartoteczne, pochodzące z dzienników rejestracyjnych, koordynacyjnych czy archiwalnych. Sąd Apelacyjny w Warszawie, ukierunkowany judykatami Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego, krytycznie ocenia wartość dowodową zapisów kartotecznych i rejestracyjnych, jakie zachowały się po byłych służbach specjalnych, choćby nawet zostały one

potwierdzone przez świadków – byłych funkcjonariuszy tych służb, którzy te zapisy wytworzyli lub do ich powstania się przyczynili (vide: wyrok Sądu Najwyższego w sprawie II KKN 271/00, w którym stwierdzono, że: „Rozpoznane są dobrze dzisiaj rozmaite nierzetelne praktyki funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa i zagrożenia wynikające – dla osób objętych działaniem ustawy – ze skutków manipulacji zarówno tymi osobami, jak i treścią materiałów pozostających w aktach prowadzonych przez tych funkcjonariuszy [...]” oraz że: „znana jest przecież dbałość funkcjonariuszy o stwarzanie pozorów efektywności ich zabiegów i czynności”).

Oczywiście takie stanowisko Sądu nie pozostaje bez wpływu na czynności procesowe Rzecznika, który przy pomocy wyspecjalizowanych pracowników Biura RIP weryfikuje i poszerza informacje ewidencyjne nagromadzone w dokumentach archiwalnych służb specjalnych, nie tylko zeznaniami świadków, powoływanych głównie spośród byłych funkcjonariuszy SB, ale także dodatkową kwerendą akt archiwalnych spraw operacyjnego sprawdzenia, rozpracowania czy też spraw obiektowych, ujawnionych w zapisach ewidencyjnych bądź też prowadzonych dla inwigilacji środowisk związanych z osobą lustrowaną. Tego rodzaju kwerenda wykracza poza ramy rutynowej kontroli dokonywanej w każdej ze spraw przez pracowników IPN, bowiem łączy wiedzę w zakresie archiwizacji akt SB i sposobu dokumentacji pracy źródła ze znajomością najnowszej historii Polski. Wymaga to dużego nakładu pracy i mobilności Biura Rzecznika Interesu Publicznego, ponieważ tego rodzaju kwerendy prowadzone są niejednokrotnie w ośrodkach regionalnych IPN i poszerzane o materiały operacyjne uzyskiwane od pozostałych instytucji i organów państwowych wymienionych w art. 31 ust. 1 ustawy lustracyjnej. Pozwala to na osiągnięcie pożądaných rezultatów w zakresie realizacji zadań, jakie na Rzecznika Interesu Publicznego nakłada ustawa z dnia 11 kwietnia 1997 r. Składane są zatem do Sądu Apelacyjnego w Warszawie wnioski tylko w sprawach, w których zebrano odpowiedni materiał dowodowy, aby nie narazić się na odmowę wszczęcia postępowania lustracyjnego.

3.10. Jak już nadmieniono, w 2006 r. Rzecznik złożył do Sądu 15 wniosków o wszczęcie postępowania lustracyjnego. Na koniec okresu sprawozdawczego Sąd wszczął postępowanie we wszystkich 15 sprawach. Jednocześnie Rzecznik w związku z treścią art. 18a ust. 5 ustawy lustracyjnej nie skierował do Sądu wniosku o wszczęcie postępowania w 2 sprawach. Stało się tak z uwagi na fakt, iż lustrowani zostali skreśleni z listy adwokatów.

4. ORZECZNICTWO SĄDÓW W SPRAWACH LUSTRACYJNYCH WSZCZĘTYCH NA WNIOSEK RZECZNIKA (DANE STATYSTYCZNE)

4.1. Sąd Apelacyjny w Warszawie

W myśl art. 1 ustawy lustracyjnej Sąd Apelacyjny V Wydział Lustracyjny w Warszawie jest jedynym sądem właściwym do orzekania o zgodności z prawdą oświadczeń dotyczących pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa wymienionych w ustawie lub współpracy z tymi organami w okresie od dnia 22 lipca 1944 r. do dnia 10 maja 1990 r. W sprawach tych Sąd Apelacyjny w Warszawie orzeka zarówno jako sąd pierwszej, jak i drugiej instancji, tj. rozpoznający odwołania.

W 2006 r. w Sądzie Apelacyjnym w Warszawie odbyło się 178 rozpraw i 21 posiedzeń.

W 2006 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie wydał w sprawach wszczętych z wniosku Rzecznika w obu instancjach orzeczniczych łącznie 42 orzeczenia, w tym 23 orzeczeń w pierwszej instancji i 19 w drugiej instancji.

4.1.1. Kierunek rozstrzygnięć w Sądzie pierwszej instancji był następujący:

- w 10 sprawach Sąd stwierdził fakt złożenia przez osobę lustrowaną zgodnego z prawdą oświadczenia – w 4 wypadkach Rzecznik wniósł odwołanie; 2 z nich nie zostały uwzględnione przez Sąd drugiej instancji, co skutkowało utrzymaniem zaskarżonego orzeczenia w mocy; 2 uwzględniono, co spowodowało uchylenie orzeczenia Sądu pierwszej instancji z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania;
- w 8 sprawach Sąd uznał, iż oświadczenia były niezgodne z prawdą – 3 orzeczenia uprawomocniły się, w pozostałych sprawach – postępowanie w toku;
- w 5 sprawach Sąd umorzył postępowanie: przy czym w sprawach: V AL 72/05, V AL 21/06 i V AL 69/05 na

podstawie art. 17 § 1 pkt. 5 kpk (lustrowany zmarł), zaś w sprawie V AL 55/05 na podstawie art. 414 § 1 kpk, art. 17 § 1 pkt. 2 kpk i art. 31 § 1 kk (Rzecznik odwołał się od tego orzeczenia i Sąd odwoławczy uchylił zaskarżone orzeczenie, przekazując sprawę do ponownego rozpoznania); w sprawie V AL 18/06 na mocy art. 30 kk.

4.1.2. Jak wyżej nadmieniono, Sąd Apelacyjny w Warszawie jako odwoławczy wydał w 2006 r. 19 orzeczeń. Kierunek rozstrzygnięć przedstawia się następująco:

- 12 orzeczeń Sądu pierwszej instancji zostało w Sądzie odwoławczym utrzymanych w mocy, w tym 8 uznających oświadczenia za niezgodne z prawdą (w 7 sprawach obrońcy lustrowanych wystąpili z kasacją), 4 uznające je za zgodne z prawdą (w 1 przypadku Rzecznik wystąpił z kasacją);
- w 2 wypadkach Sąd odwoławczy zmienił orzeczenie Sądu pierwszej instancji, uznając, iż oświadczenia zostały złożone zgodnie z prawdą; Rzecznik w obu sprawach wniósł kasację;
- w 4 wypadkach, w których Sąd pierwszej instancji uznał oświadczenia za zgodne z prawdą, orzeczenia zostały uchylone z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania;
- w 1 przypadku, w którym Sąd pierwszej instancji umorzył postępowanie, Sąd odwoławczy uchylił zaskarżone orzeczenie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania.

4.2. Sąd Najwyższy

W postępowaniu kasacyjnym Rzecznik Interesu Publicznego w analizowanym okresie wywiódł 5 kasacji od orzeczeń Sądu Apelacyjnego w Warszawie wydanych w drugiej instancji w sprawach: V AL 9/05, V AL 11/05, V AL 19/05, V AL 21/05 i V AL 40/05 z tym, że 2 orzeczenia wydano w 2005 r., zaś 3 w 2006 r. Niezależnie od tego Rzecznik i jego zastępcy, zobligowani dyspozycją art. 530 kpk w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej, sporządzili 7 odpowiedzi na kasację obrońców osób poddanych lustracji.

W 2006 r. w Sądzie Najwyższym odbyło się 20 rozpraw i 1 posiedzenie. Kierunki rozstrzygnięć były następujące:

- 4 kasacje – 3 osób lustrowanych, 1 Rzecznika – Sąd uznał za oczywiście bezzasadne;
- 2 kasacje – 1 osoby lustrowanej, 1 Rzecznika – Sąd oddalił;
- 1 kasacja osoby lustrowanej – skutkowała uchynieniem orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Warszawie z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania;
- 3 kasacje Rzecznika zostały uwzględnione, z czego 2 w 2007 r. i doprowadziły do uchynienia orzeczeń Sądu Apelacyjnego z przekazaniem spraw do ponownego rozpoznania.

5. POSTĘPOWANIE LUSTRACYJNE W SPRAWACH OSÓB WYSTĘPUJĄCYCH DO SĄDU APELACYJNEGO O TZW. AUTOLUSTRACJĘ

Rzecznik Interesu Publicznego i jego zastępcy brali czynny udział w 13 postępowaniach w stosunku do osób występujących do Sądu Apelacyjnego w Warszawie o tzw. autolustrację. Z tej liczby 7 postępowań rozpoczęto w 2006 r., natomiast pozostałe 6 kontynuowano z lat wcześniejszych. Uznano, że z chwilą wszczęcia postępowania w tych sprawach interes społeczny wymagał aktywności Rzecznika.

W okresie sprawozdawczym Sąd Apelacyjny odmówił wszczęcia postępowania w 5 przypadkach. Spośród 7 spraw zainicjowanych w 2006 r., 6 zakończyło się wydaniem orzeczenia, iż lustrowani nie współpracowali z organami bezpieczeństwa państwa w latach 1944-1990; jedno postępowanie toczy się nadal. W sprawach kontynuowanych z lat poprzednich Sąd w 2006 r. wydał orzeczenie uznające prawdziwość złożonego oświadczenia lustracyjnego w dwóch przypadkach; 4 pozostałe sprawy toczą się nadal. W jednej sprawie, w której wydano orzeczenie stwierdzające zgodność z prawdą oświadczenia lustracyjnego, zostało wniesione jedno odwołanie, którego Sąd II instancji nie uwzględnił.

6. INFORMOWANIE PRZEZ RZECZNIKA ORGANÓW POZASĄDOWYCH O NIEWYWIĄZYWANIU SIĘ PRZEZ NIE Z OBOWIĄZKÓW NAŁOŻONYCH W USTAWIE LUSTRACYJNEJ

Stosownie do przepisu art. 17d ust. 1 pkt. 4 ustawy z dnia 11 kwietnia 1997 r. Rzecznik Interesu Publicznego jest zobowiązany sygnalizować odpowiednim organom o niewywiązywaniu się przez organy pozasądowe z obowiązków, jakie zostały nałożone na nie w ustawie lustracyjnej.

W 2006 r. nie zaszła potrzeba interwencji Rzecznika w tej sprawie.

7. PROBLEMATYKA FINANSOWA BIURA RZECZNIKA INTERESU PUBLICZNEGO

7.1. Jak wynika z art. 17f ust. 5 ustawy lustracyjnej, działalność Biura RIP finansowana jest ze środków budżetowych Sądu Najwyższego. Budżet Rzecznika stanowi Rozdział 75105 w „Części 04 – Sąd Najwyższy” w ustawie budżetowej z dnia 17 lutego 2006 r. (Dz. U. Nr 35, poz. 244). Budżet na 2006 r. został określony w następujących wielkościach:

Ogółem	5 220 tys. zł
z tego:	
1) świadczenia na rzecz osób fizycznych	10 tys. zł
2) wydatki bieżące	5 135 tys. zł
3) wydatki majątkowe	75 tys. zł

Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, po otrzymaniu informacji od Rzecznika Interesu Publicznego o niewykorzystaniu środków budżetowych w wysokości 250 tys. zł, Zarządzeniem Nr 35/2006 z dnia 8 listopada 2006 r., wydanym na podstawie art. 148 ust. 1 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2005 r., Nr 249, poz. 2104 z późn. zm.) oraz stosownie do art. 6 § 2 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 2002 r. Nr 240, poz. 2052 z późn. zm.), dokonał zmian w układzie wykonawczym – planie finansowym, przenosząc wydatki budżetowe między rozdziałami 75 102 i 75 105 w kwocie 250 tys. zł.

Plan finansowy po zmianach:

Ogółem	4 970 tys. zł
z tego:	

4) świadczenia na rzecz osób fizycznych	10 tys. zł
5) wydatki bieżące	4 885 tys. zł
6) wydatki majątkowe	75 tys. zł

W porównaniu z 2005 r. (5 128 tys. zł) budżet Rzecznika wynosi 95,3%.

7.2. Realizacja budżetu za okres 2006 r. przedstawia się następująco:

a) dochody

Plan	
–	
Wykonanie	992,01 zł

W okresie sprawozdawczym Rzecznik nie planował dochodów, a te, które zostały uzyskane w kwocie 992,01 zł, pochodzą z należnych wynagrodzeń, do których płatnik ma ustawowe prawo z tytułu terminowych wpłat podatków na rzecz budżetu państwa i składek na ubezpieczenie zdrowotne.

b) wydatki ogółem

Plan	4 970 tys. zł
Wykonanie	4 114,1 tys. zł (82,8%)

z tego:

1) Świadczenia na rzecz osób fizycznych

Plan	10 tys. zł
Wykonanie	5,8 tys. zł (58,0%)

2) Wydatki bieżące

Plan	4 885 tys. zł
Wykonanie	4 102,5 tys. zł (84,0%)

3) Wydatki majątkowe

Plan	75 tys. zł
Wykonanie	5,8 tys. zł (7,7%)

4) Niewykorzystane środki

Ogółem	855,9 tys. zł
z tego:	
1. świadczenia na rzecz osób fizycznych	4,2 tys. zł
2. wydatki bieżące	782,5 tys. zł
3. wydatki majątkowe	69,2 tys. zł

Na niewykorzystane środki finansowe w wysokości 855,9 tys. zł zaważyły głównie:

- niższe wykonanie planu etatów, a w konsekwencji i wynagrodzeń wraz z pochodnymi, co wyraziło się kwotą 659,5 tys. zł. Plan wynagrodzeń osobowych zakładał obsadę 50 etatów, natomiast przeciętne zatrudnienie w okresie sprawozdawczym wyniosło 40 etatów,
- powstałe oszczędności w wydatkach bieżących w kwocie 123,0 tys. zł są wynikiem przestrzegania zasad celowości i oszczędności w ich dokonywaniu,
- w wydatkach majątkowych zrealizowano tylko zakup komputera przenośnego wraz z oprogramowaniem; z pozostałych zakupów inwestycyjnych zrezygnowano; oszczędność w tej pozycji wynosi 69,2 tys. zł.

8. WNIOSKI

W informacji o działalności w 2005 r. Rzecznik Interesu Publicznego stwierdził: „Sprawność postępowań prowadzonych przez Rzecznika (...) i ich skuteczność zależna jest w znacznej mierze od możliwie szybkiego uzyskiwania informacji na zapytania kierowane do Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN. Równie ważne jest, by informacje te wraz z załączonymi do nich dokumentami były kompletne, a więc poprzedzone w miarę szerokimi kwerendami. Wprawdzie pracownicy Zespołu Informacji i Analiz Biura RIP prowadzą we własnym zakresie szerokie kwerendy, ale punktem wyjścia dla nich są zawsze materiały uzyskane z Instytutu Pamięci Narodowej. Istotne jest, by materiały te nie ograniczały się jedynie do kserokopii kart ewidencyjnych. W związku z tym należy sformułować postulat, by Biuro Udostępniania i Archiwizacji IPN w zbieraniu materiałów dla Rzecznika Interesu Publicznego nie ograniczało się do rutynowej, dość powierzchownej kwerendy i przekazywało materiały możliwie kompletne”.

Z perspektywy minionego roku uznać należy, że przedstawione wyżej postulaty kompletnie rozminęły się z rzeczywistością, bowiem Instytut Pamięci Narodowej nie tylko nie prowadził oczekiwanych poszerzonych kwerend, ale przez wiele miesięcy nie wykonywał jakichkolwiek czynności związanych z przekazywaniem choćby podstawowych informacji umożliwiających realizację lustracji przez Rzecznika.

W ten sposób IPN nie tyle utrudnił Rzecznikowi realizację zadań ustawowych, ale wręcz w znacznym zakresie ją uniemożliwił.

Za szczególnie niepokojący uznać także należy brak odpowiedzi na zapytania dotyczące osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe, w szczególności sekretarzy i podsekretarzy stanu oraz wojewodów i wicewojewodów (21 osób).

Rzecznikowi nie są znane przyczyny zaniechania z nim współpracy Instytutu Pamięci Narodowej. Być może na to pytanie udzieli odpowiedzi sprawozdanie Prezesa IPN z działalności w 2006 r.

Jednak jakiegokolwiek byłyby powody takiego stanu rzeczy, bezspornym faktem jest, że miały one negatywny wpływ na wyniki pracy Rzecznika, które – biorąc pod uwagę skalę trudności, z jakimi Rzecznik zetknął się w 2006 r. – uznać można za zadowalające.

Warszawa, marzec 2007 r.

Włodzimierz Olszewski
Rzecznik Interesu Publicznego